

A SZŐLŐTERMESZTÉSI SEKCIÓ MEGNYITÓJA*

NAGY LÁSZLÓ

A Heves megyei Tanács VB osztályvezetője

Engedjék meg, hogy a rendező szervek és a magam nevében tisztelettel köszöntsem a Szekció Ülés minden résztvevőjét. Köszöntsem a Magyar Tudományos Akadémia tagjait, a Kertészeti Szakbizottságot, a párt- és állami szervek képviselőit, a tudományos és oktatási intézetek, az állami gazdaságok, termelőszövetkezetek megjelent szakembereit és minden kedves vendégünket.

Az ilyen nagy jelentőségű tudományos tanácskozások meghatározó szerepet töltenek be adott témakörben, segítik az irányítószervek és a gyakorlati szakemberek munkáját az előttük álló feladatok megoldásában.

Engedjék meg, hogy röviden néhány gondolatot a témával kapcsolatban felvessek, elsősorban Heves megye vonatkozásában.

Az utóbbi évtizedben jelentősen korszerűsödött megyénk szőlőtermesztése. A második és harmadik ötéves tervek időszakában végrehajtott rekonstrukció során a megyében mintegy 7000 ha új széles sortávolságú és magasművelésű ültetvény létesült, amiből 6000 ha a termelőszövetkezetekben valósult meg. A termelőszövetkezetek közös szőlőterületük 80%-át újították fel. Az átlagos ültetvéynagyság üzemenként túlhaladja a 150 ha-t.

A telepítésekkel párhuzamosan kerültek letermelésre, végül kivágásra az üzemileg hosszútávon gazdaságosan nem művelhető hagyományos telepítési rendszerű idős, területileg elaprózott ültetvények. A következetes termelés- és telepítés-politikának köszönhető, hogy ugyanezen időszakban felszámolták a mezőgazdasági üzemek a direkttermő szőlőültetvényeiket. A rekonstrukció során a megye szőlőterülete az 1961. évi 16 900 ha-ról, 1972. évben 12 700 ha-ra csökkent.

A két ellentétes tényező — a telepítés és kivágás — hatására az ültetvények kora, telepítési rendszere és fajtaösszetétele jelentős mértékben megváltozott. Így korát tekintve 12 éves, vagy annál fiatalabb:

a megye szőlőterületének	55%-a,
a tsz közös területének	85 — 90%-a,
az állami gazdaságok területének	100%-a.

* Elhangzott a Heves megyei Akadémiai Kertészeti Napon. Eger, 1973. június 15.

Jelentős a változás a telepítési rendszert tekintve is. A cél az volt, hogy a hagyományos térállású ültetvények helyett gépi művelésre alkalmas, a nagyüzemi követelményeknek megfelelő ültetvényeket hozzunk létre. E szempontokat figyelembe véve a telepítésre került 7000 ha szőlőültetvény sor- és tőtáv szerinti megoszlása az alábbiak szerint alakul:

1,2 m	2,3 m	sortávolságú az összültetvény 15%-a,
2,4 m		sortávolságú az összültetvény 25%-a,
3,0 — 3,5 m		sortávolságú az összültetvény 60%-a.

Nagy gondot fordítottunk a rekonstrukció során arra, hogy a borvidékeinknek legjobban megfelelő fajták kerüljenek telepítésre. A borszőlő ültetvényekben jelentős mértékben emelkedett a közép- és korai érésű, occidentalis — minőségi fehér és vörös borszőlők aránya. A helyes fajta kiválasztásához nagy segítséget nyújtott a Kertészeti Egyetem Szőlőtermelési Tanszék által beállított fajta- és művelési mód kísérlet. A kísérlet során mintegy 50 fajta áll megfigyelés alatt, a Gyöngyös-Domoszlói Állami Gazdaság területén, s több fajta az itteni eredmények alapján került elterjesztésre borvidékeinken.

A jelenlegi fajtaösszetétel alapján az össz-szőlőnek:

64%-a	fehér borszőlő,
6%-a	vörös borszőlő,
30%-a	csemegeaszőlő.

A fajtaarányon belül a vörös bort adó fajták néhány százalékkal nagyobb arányba történt telepítése lett volna indokolt.

A fokozatosan termőre forduló üzemi ültetvények 1970. évig terméshozam tekintetében nem váltották be a reményeket. A termésmennyiségek lényegesen alacsonyabbak voltak a vártnál, aminek elsősorban az volt az oka, hogy:

- A termelési technológia üzemi szinten nem fejlődött. Korszerű ültetvénynél korszerűtlen hagyományos technológiát alkalmaztak, szemléletbeli hiányosságok miatt.
- Rutinszerű volt a tápanyag gazdálkodás. Nem a talajvizsgálatok alapján, s a terhelésnek megfelelő hatóanyag dózisokat használtak műtrágyából.
- Nem volt kielégítő a herbicidek alkalmazása sem.
- A gombabetegségek és kártevők elleni védekezés nem szakmailag megfontolt növényvédelmi technológiai tervek alapján, hanem az üzemenknél meglévő eszközökkel és szerekekkel, hagyományos módon történt. Így jelentősek voltak a peronoszpóra, lisztharmat és bothritis által okozott termés kiesések.
- Kedvezőtlenül alakultak az érték- és árviszonyok. A termelési költségek növekvő, a felvásárlási árak csökkenő vagy stagnáló tendenciája miatt. Ennek eredményeként a realizált ágazati nyereség alacsony volt. Sőt

egyes üzemeknél a szőlőtermelés jelentős veszteségeket eredményezett.

A helyzet felismerése számos intézkedést igényelt, az irányítás és az üzemi végrehajtás területén egyaránt. Megyei szintű intézkedési terv készült, mely a legfontosabb tennivalókat tartalmazza, mindkét borvidékünkre.

A közeli célkitűzés az volt, hogy a termelési biztonság feltételei megteremtődjenek üzeinkben. Megfelelő termelési színvonal stabilizálódjon (55—65 q/ha). Ennek érdekében elsősorban a növényvédelemben kellett gyökeres változásnak történni. Biztosítani kellett a korszerű növényvédőszer alkalmazását a 3—4 napos biztonsági forduló megteremtésével. Ezen túlmenően elértük a védekezési idő meghosszabbítását augusztus végi, szükség szerint szeptember eleji időszakig.

Ezeket a feltételeket elsősorban a légi növényvédelem (helikopteres) bevezetésével és alkalmazásával teremtettük meg. Ma az egri és a mátraaljai borvidékünkön is egy-egy helikopteres növényvédelmi társulás működik, mely felöleli a borvidékek jelentős szőlőterületét. A helikopteres növényvédelmet kombinálva végzik a szántóföldi növényvédelmi gépi eszközökkel és porozásoknál a merev szárnyú repülőgépek alkalmazásával.

Javítani kellett a műszaki színvonalat:

- Megfelelő erő- és munkagépparkot kellett kialakítani, a szőlőtermelő gazdaságokban.
- Tudományos alapokra kellett helyezni a tápanyag visszapótlást. Ma már a szőlőtermelő üzeink döntő része, a talajvizsgálati eredményeknek megfelelően, koncentráltan adagolja a műtrágyákat.
- Jelentős beruházások eszközzésével sikerült megvalósítani a biztonságos feldolgozást és tárolást, korszerű feldolgozók, pinceterek építésével, borászati technológiai eszközök beszerzésével. A beruházási tevékenységet koordináltan kellett végezni úgy, hogy a termelő gazdaságok és a termeltető vállalatoknál a párhuzamos kapacitások létrehozását elkerüljük.

Biztosítani kellett a megfelelő képesítésű és számú szakember termelésbe állítását. Az elmúlt években, ha még nem is a kívánt mértékben, e területen is javult a helyzet.

A különböző — s a fentiekben csak nagyvonalakban érintett — intézkedések hatására megyénk szőlőtermelési ágazatában az elmúlt években nagyarányú fejlődés indult meg. Emelkedett a termelési színvonal, javult az ágazat gazdaságossága, jövedelmezősége.

A termések már 1971. évben jelentősen, 1972. évben pedig ugrásszerűen növekedtek.

1972-ben a tsz-ek átlagtermése	65,6 q/ha,
--------------------------------	------------

1972-ben a megye össz-szőlő átlagtermése	53,5 q/ha
--	-----------

volt.

Néhány üzem — tsz és állami gazdaság — üzemi átlaga megközelítette,

ill. meghaladta a 100 q/ha-os hozamot. A jelentős területcsökkenés ellenére megyénk szőlőtermése 1968 óta először 1972-ben haladta meg az 500 000 q-s mennyiséget. A 10 800 ha össz-termőterületről 580 000 q termést takarítottunk be. Azok a feladatok, amiket a korábbi terveinkben távolabbi célként határoztunk meg, most 1973-ban a megvalósítás konkrét feladataként jelentkeznek. Ezek a feladatok a szőlő zárt termelési rendszerének kialakítását és alkalmazását jelentik.

Úgy érezzük, — s az általam elmondottak is talán alátámasztják —, hogy megyénkben a feltételei már megvannak a szőlő (zárt) termelési rendszer kidolgozására, bevezetésére. Ehhez a törekvéshez a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium illetékes főosztálya a szükséges támogatást részünkre biztosítja. E helyről is szeretném kérni az érintett tudományos szervek, a kutatóintézetek és a Kertészeti Egyetem tanszékeinek közreműködő támogatását.

A rendszer bázis — gesztor — gazdaságokra épül, és fokozatosan kívánjuk üzemünkben bevezetni. Reméljük, hogy a szőlőtermelés vonatkozásában 1973. évben az előkészítő munkát el tudjuk végezni, melynek során kialakul a rendszeren belül alkalmazandó komplex technológia. Befejezést nyer az előkészítő, szervező tevékenység, létrejönnek azok az anyagi és személyi feltételek, melyek nélkülözhetetlenek a rendszer sikeres bevezetéséhez, alkalmazásához.

Célunk az, hogy a termelési rendszer kezdetben egy szűkebb, az eredmények alapján pedig fokozatosan egy szélesebb körű termelési társulás keretei között teljesebben ki úgy, hogy annak előnyei a borvidékeink további eredményes fejlődését szolgálják. A kezdeményezés összhangban van a szőlőtermesztés fejlesztésére hozott 1010/1973. sz. Korm. határozattal, mert a meglevő kapacitások (ültetvények) jobb kihasználását, a szőlőültetvényeknek a kor színvonalán álló termelésbe való bevonását célozza. Nem szeretnék elébe vágni Kozma Pál akadémikus előadásának. Ezért a kormányhatározattal és az abból származó feladatok végrehajtásával nem kívánok részletesen foglalkozni. Annyit viszont szeretnék leszögezni, hogy a fejlesztési program célkitűzéseivel egyetértünk, s megítélésünk szerint a határozat végrehajtása jól szolgálja a magyar egyetemes szőlőtermelést, így megyénk szőlőtermelésének fejlődését is.

A távlati fejlesztési tervünket már a kormányhatározat ismeretében a lehetőségekhez igazodva módosítottuk úgy, hogy megyénkben az V. és VI. ötéves tervek időszakában mintegy 2—3000 ha üzem, és 1000—1500 ha háztáji ültetvény létesítését látjuk reálisnak.

A legközelebbi év és évek fejlesztési feladataként mintegy 1000 ha arra alkalmas ültetvény korszerűsítését, a későbbi időszakok telepítésének megalapozására — elsősorban a szaporítóanyag termesztő üzemekben — 100—150 hektár törzsültetvény létesítését kívánjuk megvalósítani.

Befejezésül szeretném megragadni az alkalmat, hogy a szekciózás résztvevőit tájékoztassam arról a károsodásról, mely a szőlőültetvényeinket érte 1973. évben.

A megye szőlőtermelésében az elmúlt években végbemenő kedvező fejlődést zavarta meg az a rendkívüli jelenség, ami a szőlőültetvényeinkben március közepétől fokozatosan jelentkezett:

- a termővesszők száradásos elhalása,
- az idősebb tőkéknek hosszanti felrepedése,
- szövetbarnulás és elhalás tünetei,
- a tőkék nagyarányú kipusztulása.

A tünetek észlelése után a károsodás okának felderítésére, ill. megállapítására, széles körű vizsgálatot indítottunk, az illetékes tudományos és szakintézmények bevonásával.

A károsodást előidéző okok vizsgálata még nem zárult le, így végleges állásfoglalás sem alakulhatott ki. A laboratóriumi vizsgálatok azonban kizárták, hogy a károsodást vírus vagy baktérium okozta volna. Nem valószínű, hogy a termelés során felhasznált növényvédőszeresek, herbicidek és műtrágyák közrejátszottak volna a szőlőtőkék pusztulásában, ill. károsodásában. Az eddigi megállapítások alapján a károsodást minden bizonnyal több, kedvezőtlen időjárási tényező együttes hatása váltotta ki.

Az 1972—1973-as tél összességében rendkívül enyhe volt, két ízben azonban — január és február végén, valamint március elején — igen nagy hőmérsékleti különbségek alakultak ki.

Az utóbbi időszakra jellemző, hogy a március 1 előtti hosszantartó plusz 18 °C-os nappali maximumot is elérő felmelegedést hirtelen lehűlés követte, és a március 1—10 közötti napokon mínusz 11—14 °C közötti hőmérsékleti minimumok alakultak ki. A nagy hőmérsékleti differenciák jelentős fagyhatást okoztak, a már jórészt megmetszett vegetáló szőlőültetvényekben. A nagy hőmérsékleti ingadozáson kívül a tőkék teljes vagy részleges pusztulásához hozzájárult a múlt év szeptemberétől tartó rendkívül nagy szárazság, melynek következtében a talaj nedvességtartalma nagymértékben lecsökkent. Erre utal a fagyhatás utáni fásrészek gyors száradása is.

Az össz-kárhatás az alábbiak szerint alakul:

- a kárt szenvedett termelőszövetkezetek összes szőlőterülete megközelítően 6000 ha. Ebből a károsodott terület 3500 ha-ra tehető.

Az ültetvények 7—15 évesek, 240—300 cm sortávolságúak, túlnyomórészt magas kordon — kisebb részük alacsony kordon — elenyésző területen bakművelésűek.

- A vizsgálat időpontjában az ültetvényekben a kipusztult tőkék aránya 5—10%, ugyanakkor részlegesen elhaltak tekinthető a tőkék 20—25%-a.
- A teljes és részleges tőkepusztulás folytán 1973-ban a várható termés-

kiesést mintegy 6—700 vg-ra becsüljük. Kárt szenvedett továbbá 700 ha nem termő 5 évesnél fiatalabb ültetvény. Ebben a tőkepusztulás 8—10%.

- A károsodás mértéke egyes szőlőfajták között rendkívül eltérő. Legerősebben a korai és középkorai érésű szőlőfajták, pl. Csabagyöngye, Szőlőskertek királynője, Ottonel muskotály, Chasselas, Rizlingszilváni, Medoc-Noir károsodtak. Ugyanakkor a Leányka, Olaszrizling, Hárslevelű, Kékfrankos, Cabernet fajtákban károsodás nem tapasztalható.
- A tőkepusztulás mértéke az állami gazdaságokban és termelőszövetkezetekben azonos. A mintegy 3000 hektárnyi háztáji szőlőterületen a károsodás az üzemi ültetvényeknél mérsékeltebb, a rügyek és termővesszők pusztulása azonban szintén jelentős.

A károsodás tünetei március végétől a fakadás megindulásáig fokozódtak. A fakadás megindulásával azonban a tőkék károsodásában jelentős differenciálódás következett be, a tőkék teljes elhalásának, kipusztulásának aránya számottevően csökkent.

A károsodást mutató tőkék nagyobb része a tőkefejből kihajtott és jelenleg erőteljes hajtások fejlődnek. Kérdés, hogy azok a tőkék, amelyek szöveteinek elhalása nagyobb mértékű, hogyan regenerálódnak, alkalmasak lesznek-e nagy termőfelületű és termőképességű tőke kialakítására.

Röviden összefoglalva az 1973. évi termésben mintegy 15—20%-os terméskiesés várható, ennél azonban lényegesen nagyobb az ültetvények állagában, értékében bekövetkezett kár.

Kérném a Szekció Ülés résztvevőit, a jelenlevő szakembereket, hogy nyújtsanak segítséget az ültetvényeinket ért kár okának pontos tisztázásához, valamint szakmai javaslataikkal adjanak segítséget a károk hatásának mérsékléséhez.

Az Országos Szőlészeti Borászati Tudományos Tanácskozásoknak Egerben már hagyományai vannak.

„A szőlőtermelés sorskérdéseivel”

„A termelésbiztonság növelésével”

foglalkozó tudományos tanácskozások jól szolgálták országos vonatkozásban, de megyénkben is az ágazat alapvető feladatainak megoldását.

Annak reményében nyitom meg a Szekció Ülést, hogy e tudományos fórum az V. ötéves terv szőlőtermelési feladatait, valamint a szőlőtermesztéssel kapcsolatos 1010/1973. sz. kormányhatározat végrehajtásához nagy segítséget fog nyújtani.